

Murat Mola

Bizi Bir Arada Tutan Dikiş

*Babam, terziliği
ve iki ülke arasındaki hayatımız*

Türkiye ile Almanya arasındaki
İşgücü Anlaşması'nın 65. yılı anısına
1961–2026

Anı baskısı 2026

Murat Mola

Fotoğraflar aile arşivimizden alınmıştır.

İçindekiler

Bu Hatıralar Üzerine.....	4
Soğuk Yük	5
Anam	7
Babam.....	9
Kolonya Kokusu	12
Yirmi Ay Dört Gün.....	16
Yağmur Altında Geceler.....	18
Yuva	20
Dövme Çekiçlerinin Şehri	24
Ladies and Gentlemen.	27
İnsanlık Onuru	33
İlk Görüşte Aşk.....	35
Kulağımda Berlin	36
Ali Büyük Bir İsimdir.....	37
Yalnız Kalmasın Diye.....	40
Son Yolculuk	42
Geriye Kalan.....	45

Bu Hatıralar Üzerine

30 Ekim 1961’de Türkiye ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasında İşgücü Anlaşması imzalandı. Nazi Almanyası’nın başlattığı İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinden on altı yıl sonra, Batı Alman ekonomisi büyüyordu. Bu büyümeyi sürdürebilmek için işgücüne ihtiyaç vardı. Ülkenin refahına emekleriyle katkıda bulunmaları için Türkiye’den işçiler çağrıldı.

Babam da o yıllarda Almanya’ya geldi. Yanında mesleğini, çalışacak gücünü ve ailesine daha iyi bir hayat sunma umudunu getirmişti. İki yıl kalmayı düşünüyordu. Onun çıkıp geldiği bu yol, biz çocukların içinde büyüdüğü hayata dönüştü.

Bu kitapta babamı, oğlu olarak hatırladığım haliyle anlatıyorum. Çalışmasını, mizahını, sabrını ve ancak geriye dönüp baktığımda anlayabildiğim şeyleri. Tanık olmadığım olaylarda annemin, babamın ve ailemizin anlattıklarına dayanıyorum. Konuşmaları, hatırımda kaldıkları biçimiyle aktarıyorum.

Fotoğraflar aile arşivimizden. Babamı ve bizi o günlerdeki halimizle gösteriyorlar; yılların geride bıraktığı renkler ve izlerle birlikte.

İşgücü Anlaşması’nın altmış beşinci yılında bu hatıraları paylaşmak istiyorum. Bu kitabı okuyanlar babamı biraz olsun tanıyabilsinler: Kendisine çok şey borçlu olduğum ve hikâyesini yaşatmak istediğim insanı.

Soğuk Yük

Babamı uçağın altına yüklüyorlar.

Pencere kenarında oturmuş, adamların çinko tabutu uçağa getirişini izliyorum. Yanımda annem var. Bunu görmesin istiyorum. Köln/Bonn Havalimanı'ndaki bütün işlemleri normalde ezbere bilirim: güvenlik kontrolü, kapı, uçağa biniş. Bugün bu sıraya tutunuyorum; başka neye tutunacağımı bilmiyorum. Çevremizde gazeteler hışırıyor. Kemer tokaları tıkırıyor. Biri elindeki bardağı bırakıyor.

Dışarıda kargo bölümünün kapağı açık. Adamlar tabutu yaklaşıyor. Metalin rengi açık, yüzeyi mat. Öğrencilerime malzemeleri çok anlattım. Çinkonun ne olduğunu biliyorum. Şimdi bu bilginin bana hiçbir faydası yok.

Son günlerde belgeler topladım, fotokopiler teslim ettim, imzalar attım. Babamı Türkiye'ye götürebilmek için ayakta kalmalı, yapılması gerekenleri yapmalıydım. Şimdi burada oturuyorum ve elimden yalnızca izlemek geliyor. Alnımı cama dayıyorum. Annem öne doğru eğiliyor. Yarı yarıya ona dönüyorum.

“Anne,” diyorum usulca, “kolçağı indir. Daha rahat oturursun.”

Daha sözüm bitmeden uzanıyorum. Kolçak aşağı iniyor. Annem elime, yaptığım o küçük harekete bakıyor; bir anlığına dışarıya bakmıyor. Ben gözümlü tabuttan ayırmıyorum. Adamlar onu kargo bölümüne itiyorlar. Sonra kapak kapanıyor.

Başlangıçta yalnızca iki yıl olacaktı. Çalışmak, para kazanmak, geri dönmek. Ama o iki yıl bir ömre dönüştü. Bizi Almanya'ya getirdi. Orada büyüdük, okula gittik, yetişkin olduk. Şimdi onu geri götürüyorum. Kanseri onu bizden aldı. Ellerime bakıyorum. Kabinin içi sıcak olduğu halde parmak uçlarım buz gibi.

Alt dudağının altındaki yara izini düşünüyorum. Şimdi bile yüzünü, o izle ilgili anlattığı hikâyeden ayrı göremiyorum: Sözde yabani bir atı ehlileştirmeye kalkmıştı. Biz onun bir eşek olduğunu biliyorduk. O da bildiğimizi biliyordu. Ve bizimle birlikte gülüyordu.

Acaba üşüyor mu, diye düşünüyorum. Ölülerin üşümediğini biliyorum. Yine de bu düşünce gitmiyor. Uçak hareket ediyor. Annem yanımda, ailem benimle. Babam altımızda yatıyor. Motorların sesi yükseliyor; havalandığımızda, ona eşlik edebileceğim son yolculuk başlıyor.

Başımı arkaya yaslayıp gözlerimi kapatıyorum.

“Bir süreliğine,” denmişti o zaman.

Anam

Annem yanımda oturuyor. Onu böyle bitkin görünce, bize anlattığı o genç kadını gözümde canlandırmak zor geliyor: Bir atın üzerinde, dizginler elinde, Eskişehir'in Çifteler ilçesi çevresindeki tanıdık yollarda.

Haşhaş tarlaları, yumuşak kıvrımlı tepeler ve Sakaryabaşı'nın berrak suları var o manzarada. Birçoğunu çocukluğumun yazlarından biliyorum; bazılarınıysa ancak onun anlattıklarıyla tanıdım.

Yazın çocuklar ısınmış taşların üzerinde yalınayak koşar, kendilerini akıntıya bırakır, suya dalıp soluk soluğa yeniden yüzeye çıkarlardı. Kıyıda oğlanlar, ellerinde basit oltalarla diz çökerlerdi; sanki zamanı oltaya takabileceklerdi. Suyun altında küçük balıklar, bir görünüp bir kaybolan gümüş parçaları gibi parıldardı. Yusufçuklar üzerlerinden öyle hızlı geçerdi ki, ışıktan yapılmış sanırdınız.

Yazın yollar toz içindeydi. İlk iri yağmur damlaları kızgın toprağa düştüğünde, bugün bile hemen tanıdığım o koku yükselirdi.

Annem bir Anadolu atına binerdi. İki bacağı atın iki yanında, dimdik oturur, dizginleri güvenle tutardı. Uzun, koyu renk saçlarını çoğu zaman açık bırakırdı. Ata binerken yüzüne düşmesinler diye başına bir örtü bağlardı.

Onu böyle düşünmeyi seviyorum. Bu genç kadın da annemin bir parçası; tıpkı yıllar sonra Almanya'da babamla birlikte terzi dükkânında çalışan kadın gibi.

Sürülerin başında kangallar beklerdi. Yabancıları kolay kolay geçirmeyen, iri, güçlü köpekler. Annem, önce havlayıp sonra onu tanıyınca nasıl yaklaştıklarını anlatırdı. Hayvanları tanırdı. Yanlarına nasıl yaklaşacağını bilir, onlardan korkmazdı.

Ailesi haşhaş yetiştirerek varlık sahibi olmuştu. Haşhaş, tarımın, tarlaların, hasadın bir parçasıydı. Aile içinde anlatıldığına göre, köyün ilk gramofonu anneannemlerle dedemlerdeymiş.

Cuma namazından sonra insanlar avluda toplanırmış. Erkekler gölgede durur, çocuklar öne sokulur, kadınlar kapıların yakınından dinlermiş. Sonra iğne plağa değermiş. Türkçe şarkılar çalmaya

başlarmış. Sesler alçalır, müzik güneşe, toza, kumaş hışırtısına karışmış.

Ama aile hikâyesinde bir kopuş da vardı. Bize aktarıldığı kadarıyla, akrabaların bir bölümünün adı yasa dışı afyon ticaretine karışmıştı. Anneannemle dedem bununla hiçbir ilgileri olsun istememişler. Araya koydukları mesafe sonunda soyadı değişikliğine kadar varmış: Tetikçi, Kaplan olmuş.

Olayların ayrıntılarını yalnızca aile içinde anlatılanlardan biliyorum. Aklımda kalan, annemin bu ayrılıktan ne kadar kararlı bir dille söz ettiğidir. Yeni soyadı, onun nereden geldiğine ve nereye ait olmak istediğine dair düşüncesinin bir parçasıydı.

Annem, beni kendi anne babasının evinde, köyün ebesinin yardımıyla, kendi yatağında, koyun yünlerinin üzerinde ve elde dikilmiş bir yorganın altında dünyaya getirdiğini anlatırdı.

O yünlerle nasıl uğraşıldığını ben de hatırlıyorum. Yazın, yıkandıktan sonra çimenlerin üzerine serilmiş büyük bir örtüye yayılırdı. Annemle kardeşleri etrafına oturup ince sopalarla yünü döverlerdi. Açık renkli yün tutamları havalanır, ağır ağır geri inerdi.

Yalınayak aralarına dalar, kollarımı açar, yünün yüzüme ve omuzlarıma dökülmesine izin verirdim. Ta ki ayaklarımla yeniden toprak taşıdığım için biri beni kovalayana kadar. Biraz bekler, sonra yine usulca yaklaşırdım.

Annem Almanya’da ancak ileri yaşlarında başörtüsü takmaya başladı. Ben bunu, yabancılık duygusuna ve dışlanmaya karşı bir korunma biçimi olarak da gördüm. Gençliğini düşündüğümdeyse onu saçları açık, atın üzerinde görüyorum. Babam Almanya’dan söz ettiğinde, bütün bunları bırakıp bırakmayacağına karar vermesi gerekmişti. Anne babasını, bildiği yolları, hayvanları. Evet demişti.

O evetin ardından neler geldiğini bugün biliyorum. O zaman annem bilmiyordu.

Babam

Babam altı kardeşin üçüncüsüydü: beş erkek, bir kız. Ailesi at ticareti ve terzilikle geçiniyordu. Annemle babam, erkek kardeşleri pek itiraz kabul etmeyen, buyurgan adamlar olarak anlatırlardı. Babam daha çok geri planda kalırmış. Annesine yakınmış; fırsat buldukça atların yanına gidermiş.

Alt dudağının altında bir yara izi vardı. Ehlileştirmeye çalıştığı yabani bir attan kaldığını söylerdi. Aslında çocukken bir yük eşeğini zeytin dalıyla kızdırmıştı. Eşek de çifte atmıştı. Biz hikâyenin iki halini de bilirdik. Konusu açıldığında bizimle birlikte gülerdi. Kendisine inanmamız için üstelemeye ihtiyaç duymazdı.

İlkokuldan sonra en büyük ağabeyi onu okuldan alıp terzi çırağına, Emirdağ'a göndermişti. Mesleği öğrenmiş, daha sonra köydeki terzi dükkânında çalışmış. Geniş ailenin çatısı altında, işine güvenilen bir emekçi olarak kalmıştı. Kendi kararlarını verebileceği bir hayatı kendisi kurmak zorundaydı.

Her yaz en büyük ağabeyiyle birlikte fermuar, iplik ve dikiş makineleri için yedek parça almaya İstanbul'a giderlerdi. 1961 yazının sonlarında, Emirdağ otogarında, ileride hayatımızı belirleyecek bir adamla karşılaşmışlar. Babam bu karşılaşmayı sık sık anlatırdı.

Adamın üzerinde beyaz bir takım elbise, başında açık renk bir şapka varmış. Ayakkabıları cilalıymış. Birkaç metre arkasında duran bavulunu arıyormuş. Babam bir süre onu izlemiş. Sonra ağabeyine dönmüş:

“Bu adam belli ki bir şey arıyor.”

Kalkıp yanına gitmiş, yabancıнын omzuna kibarca dokunmuş, elini uzatmış ve sığıdığı eli hemen bırakmamış. Elinden tutarak onu kalabalığın içinden bavuluna geri götürmüş. Adam rahatlayıp gülmüş. Sıcak, içten bir gülüş. Kırık dökük Türkçesiyle teşekkür etmiş. Eller, işaretler, saygı... Kimsenin tasarlamadığı bir bağ böyle kurulmuş.

Adı Adolf Bär'miş. Bu karşılaşma yazdan yaza süren bir dostluğa dönüşmüş. Her yıl aynı zamanlarda buluşurlarmış. Babam ona terzi dükkânını göstermiş: atölyeyi, kumaş toplarını, ağır ahşap masaları, işin ritmini. Kalıpları, tamirleri, parmaklara yerleşmiş ustalığı.

Adolf Bär da ona kendi dünyasını göstermiş. Dergiler getirir, Alman fabrikalarının fotoğraflarını açarmış. Babam sayfalara eğilmiş: sıra sıra dikiş makineleri, aydınlık çalışma alanları, kendi atölyesinde görmediği büyüklükte bir düzen.

30 Ekim 1961’de Türkiye ile Almanya arasında İşgücü Anlaşması imzalandı. Sonraki yıllarda Almanya’da çalışma ihtimali babam için bir yüz kazandı: Adolf Bär’in yüzünü. Birkaç yıl sonra Bär ona Almanya’da iş teklif etmiş. Babamın özellikle aklında kalan bir cümle vardı:

“Almanya’da iki yılda, burada on yılda kazanacağın parayı kazanırsın.”

Babam gösterişli hayaller kuran biri değildi. İsteddiği bağımsızlıktı: bir parça toprak, koyunlar, tavuklar, saman kokan bir ahır; geniş ailenin çatısı altındaki kavgalardan uzak bir hayat. Bugünkü anlamıyla bir kariyer değil. Daha çok huzur, kendisine ait bir yer, kendi ayakları üzerinde durmak. Aile içindeki gerginlikler artıyordu. Annem, babamın yakınlarının kendisine davranışlarından inciniyordu. Babam çok çalışıyor, ama kendini bağımsız hissedemiyordu.

Teklifi annemle konuşmuş. Sonraları ikisi de bunu birlikte verdikleri bir karar olarak anlatırdı. Annemin evet demesiyle babamın yola çıkışı arasına, resmî işlemler ve hazırlıklarla geçen aylar girmişti.

1966’nın başında yola çıktı. Annem bana hamileydi. Ayrılmadan önce elini annemin karnına koymuş. Bu dokunuşu yalnızca annemin anlattıklarından biliyorum. Babam o zaman beni henüz tanımıyordu bile. Yanına küçük bir bavul almıştı. İki yıl kalacaktı.

Babam Almanya'da.

Kolonya Kokusu

Birkaç sıra önümde biri bir şişe açıyor. Kapağın tıkırtısını duyuyorum; bir el boyna sürülüyor. Sonra koku bana ulaşıyor: limon ve alkol. Kolonya.

Şişe elden ele dolaşırdı; alışıldık, ama bir yandan da törensel bir hareketle. Genç olan, şişeyi iki eliyle tutardı. Büyük olan sağ avucunu uzatırdı; açık, sakin. Avucun ortasına azıcık kolonya dökülürdü. Eller hafifçe birbirine sürülür, bir anlığına yüze götürülürdü. Ardından sessiz bir baş selamı.

Bu koku, bir yere varmanın, karşılanmanın kokusuydu. Bugün bile uzun zamandır düşünmediğim insanları ve odaları geri getirir bana. Babam da yola çıkarken yanına küçük bir şişe almıştı. Bavulunu gözümde canlandırırken, bize anlattıklarına tutunuyorum.

En üstte kendi diktği iki takım elbise varmış. Bir ceketin omza nasıl oturacağını, bir pantolonun nasıl döküleceğini bilirdi. O yılların fotoğraflarında, takım elbiselerinin içinde öylesine rahat durur ki, sanki ömrü boyunca başka bir şey giymemiştir. Kumaşların arasında gömlekler, iç çamaşırları, iki kravat. Bir diş fırçası. Sık porsuk kıllı bir tıraş fırçası. Parlak çelikten bir ustura.

Tıraş takımı, beyaz bir Arko tıraş sabunu ve küçük cam kolonya şişesi de yanındaymış. Giysilerin altında, koyu renk deri kılıflarda aletleri duruyormuş: terzi makası, yüksük, mezura, sabun taşı. Her birinin ayrı işi olan, farklı kalınlıklarda iğneler.

Koltuğunun altında belgelerinin bulunduğu dosyayı taşıyormuş. Geride bıraktığı dünyada çoğu zaman bir el sıkışmak yeterdi. Bu yolculukta ise dilini pek anlamadığı kâğıtlara ihtiyacı vardı. Milano'da dosyasını elinden almışlar.

Belgeleri incelenirken orada iki gün beklemek zorunda kalmış. Bekleyenlerin arasında hikâyeler dolaşıyormuş: Bir evrağı eksik diye geri gönderilenler varmış. Babam belgelerinin tamam olduğunu söyleyip durmuş.

O kâğıtları Ankara'da binbir uğraşla toplamıştı. Şimdi dosyasını geri istiyordu.

Sakin, ama ısrarlı. O iki gün içinde Belçika'daki arkadaşlarını aramış. Onlar da Milano'ya doğru yola çıkmışlar. Dosyası geri verilip yolculuğa devam etmesine izin çıktığında, Belçika'dan gelen arkadaşları çoktan oradaymış. Önce onlarla gitmiş. Almanya'da işe başlamadan biraz para biriktirmek istiyormuş.

Namur yakınlarında, Maas Nehri kıyısında iş bulmuş. Hava hâlâ soğukmuş. Soğuk bir gün, iş arkadaşlarından biri dönüp duran kütüklerin arasına sıkışmış. Babam yardım etmek için atılmış. Sonra kendisi de o harekete kapılmış. Nehrin ortasına savrulmuş. Yüzme bilmiyormuş.

Suyun altına gitmiş. Nehrin daraldığı bir yerde, kancalı bir sılıkla yakalayıp kıyıya çekebilmişler. Bilinci kapalıymış. Kurtarıldıktan sonra ağır hastalanmış. Zatürreden söz ederdi; sonradan verem teşhisi konmuş. Onu Hollanda'ya götürmüşler. Sanatoryumun adı aklımda Zonnestraal diye kalmış.

Yedi ay hastanede kalmış; bunun beş ayı sıkı tecrit altında geçmiş. O günler benim kendi hatıralarımdan öncesine ait. Babamın anlattıklarından ve annemin ancak yavaş yavaş öğrendiklerinden biliyorum. Normal servise alındığında, yeniden hastanenin içinde dolaşabilmiş.

Bir öğleden sonra o sesi duymuş. Derinden gelen, düzenli bir vınlama. Tanıdık. Kalkmış, giyinmiş, koridor boyunca sesin peşinden gitmiş. Sonunda birkaç makinenin bulunduğu bir odaya varmış. Hastanenin çarşafı, önlükleri, perdeleri; gündelik kullanımda yıpranan ne varsa orada onarılıyormuş.

Ve orada bir Pfaff 138 duruyormuş. Bir hemşire dikiş dikiyormuş. Babam kumaşı ters çevirmesini istemiş. Dikiş üstten düzgün görünüyormuş; arka yüzdeyse iplikler ilmek ilmek toplanmış. İplikleri gösterip gerginliklerinin birbirini nasıl etkilediğini anlatmaya çalışmış. Üst ipliği hemşirenin eline vermiş. Çekmesini istemiş. Fazla gevşek. Sonra tansiyon ayarını yapmış. Bir daha çekmesini istemiş. Bu kez bir direnç hissetmiş.

Masurayı almış, alt ipliği de parmaklarının arasından geçirtmiş. Ne başboş ne de sıkışmış. Kontrollü. El çarkını çevirmiş; iğneyle çağanozun nasıl birlikte çalıştığını göstermiş. Ellerle, bakışlarla,

aralarındaki kumaş parçasıyla anlařmıřlar. Hemřire yeniden diktiėinde, arka y  z de d  zg  nm  ř.

B  ylece makinelerin bakımına ve   amařırların onarılmasına yardım etmeye bařlamıř. Bir hastadan satran     ėrenmiř, bařhekimle oynamıř. Bir keresinde   ok az farkla kaybetmiř. Hollandaca bilmiyormuř. Ama dikiř makinesinin bařında, bařkalarının anlayabileceėi bir řey g  sterebiliyormuř. Kazadan beri ilk kez yeniden yardım edebilen kiři olmuř.

Taburcu olurken doktorlarla hemřireler koridorda iki yana dizilmiř. Ona bir demet   i ek vermiřler. Bunu anlatırken, o uėurlanıřın kendisi i in ne kadar kıymetli olduėunu sesinden anlardım.

Sonra Viersen'e, daha sonra Ennepetal'e gitmiř. Orada yeniden terzi olarak   alıřmıř. Bizim kendi d  kk  nımızda da bir Pfaff 138 vardı. O makine annemde kaldı. Babam   ld  kten sonra, geride bıraktıklarından en   ok onu saklamak istedim.

Babam dikiř makinesinin yanında.

Yirmi Ay Dört Gün

Yirmi ay dört gün. Annemin söylediğine göre, ayrılışlarıyla Köln/Bonn Havalimanı'nda yeniden buluşmaları arasında tam bu kadar zaman vardı. Günleri saymıştı. Babamın kazası ve hastanede geçen aylar da bu sürenin içindeydi. Sonradan anlattığında, birçok şeyden neredeyse sıradan bir olaymış gibi söz ederdi. Birden fazla kez ölümden döndüğünü söylerdi. Annem bunları çok sonra öğrenmişti.

O orada yatarken de yazmıştı. Her hafta anneme bir mektup gitmişti. Sakin bir el yazısı. Düzenli cümleler. Her şeyin planlandığı gibi gittiğini yazmıştı. İşten, Belçika'dan, İtalya'dan, Hollanda'dan, tarımdan, gelecekte söz etmişti. Tecritten tek kelime yoktu. Ateş içinde geçen gecelerden tek kelime yoktu. Ölüme ne kadar yaklaştığından tek kelime yoktu.

Onu korumak istemişti. Ama iç rahatlatan o mektuplar yüzünden annem, babamın nasıl bir tehlikenin içinde olduğunu bilmiyordu. Babamın kendi planı da başlangıçta değişmemişti: Para kazanıp geri dönmek. İki yılın yeteceğini düşünüyordu.

Bu arada siyasi koşullar da değişmişti. 1961 tarihli İşgücü Anlaşması, başlangıçta kalış süresini iki yıla sınırlıyordu. Bu sınır daha 1964'te kaldırılmıştı. Yani babam yola çıktığında, daha uzun süre kalma imkânı zaten vardı.

Ama bu ihtimal onun için ancak annemle biz çocuklar da yanına gelebileceğimiz zaman gerçek bir anlam kazandı. Almanya'da hayatını tek başına sürdürmeyi düşünmüyordu.

Viersen'de Adolf Bär'in yanında çalışıyordu. Daha sonra Ennepetal'e gitme imkânı doğdu. Birlikte yaşayacağımız hayat orada kurulacaktı. Ama bu düşünceyle yeniden kavuşmak arasında çok somut bir engel daha vardı: yol parası.

Annemle babamın anlattıklarından, ayda yaklaşık 650 Alman markı brüt kazandığı aklımda kalmış. Hangi dönemde ne kadar kesinti ve masraf olduğunu bugün markı markına ayıramıyorum. Kesin olan şu: Geriye pek bir şey kalmıyordu. Kira, yemek ve günlük giderler ödenmeliydi. Yolculuk için kenara konan her para, gündelik hayattan eksiltiliyordu. Babam aylarca biriktirdi.

Bugün bir bilet almam birkaç dakika sürüyor. Onun içinse o bilet, ayrılık nihayet bitsin diye birçok şeyden vazgeçtiği uzun bir zaman demektir. O hesap yaparken annem hâlâ babamın ailesinin evinde yaşıyordu. Yolunu gözlediği mektuplar, yaşananların ancak bir bölümünü anlatıyordu.

Yağmur Altında Geceler

Babam gittikten sonra annem onun ailesinin evinde kaldı. Gençti; yanında ağabeyim vardı, ilk zamanlarda bana da hamileydi. O evde kendisine yakın duran biri vardı: babaannem. Uzun zamandır yatalaktı. Babam gitmeden önce ona bakmıştı; şimdi bu görevi annem üstlenmişti. Babaannemin daha sonra neden öldüğünü bilmiyorum.

Annem elinden geldiğince ona bakmayı sürdürmüştü. Yüzünü usulca yıkamış. Yastığını düzeltmiş. Onunla alçak sesle konuşmuş. Belki de o evde yargılanmadığı tek ilişki buydu. Babaannem öldükten sonra bu koruyucu bağ da kalmamış.

Annem yemek pişirdiği, su taşıdığı, çamaşır çitilediği, odun yardığı günleri anlatırdı. Bir şey yolunda gitmediğinde yüzüne vurulmuş. Yorulduğunda bu onun zayıflığı sayılmış. Bazen söylenenler sözde kalmamış. Geceleri evden atıldığı da az olmamış. Bir kapı açılmış. Bir tartışma. Kararı veren bir ses. Ve bir anda kendini dışarıda bulmuş.

Bir elinde ağabeyim; üç yaşında. Ben karnında. Yağmur yağdığında ya da hava soğuk olduğunda, köyde başka bir ailenin yanına sığınmış. Onları içeri alır, çay verir, sakinleştirmeye çalışmış.

“Yarın her şey daha iyi olacak.”

Ertesi sabah aileden biri gelir, onu geri götürürmüş. Özür dilemeden. Sonra her şey kaldığı yerden sürermiş. Pazarda yaşadığı bir olayı sonraları sık sık anlatırdı. Karpuz tezgâhının önünde duruyor, sesini dinlemek için karpuzun kabuğuna parmağıyla vuruyormuş.

Babam da ömrü boyunca aynısını yaptı. Ölümüne kadar. Bugün biz de yapıyoruz. Annem karpuzu tıklarırken babamın tek kız kardeşi yanına gelmiş. Yüzünde fazlasıyla düzgün bir gülümseme varmış.

“Biliyorsun, değil mi?”

Annem sakince ona bakmış.

“Hastanede yattığını. Aylardır. Çok hastaymış.” Öylesine söyler gibi. Neredeyse dostça. “Bilmiyor muydun?”

Annem elindeki karpuzu bir an hareketsiz tutmuş. Sonra doğrudan gözlerinin içine bakıp sakın, açık, tereddütsüz konuşmuş:

“Bilmem gerekeni kocam bana kendisi söyler. Gerisi laftır.”

Sonra arkasını dönmüş. Yoluna devam etmiş. Ancak akşam olduğunda artık kendini tutamamış. Ağabeyimi yatırmış. Karanlıkta oturmuş. Ev sonunda sessizleşince yastığı ağzına bastırmış.

Sessizce ağlamış. Onun için duyduğu korkuyu ve haberi bu şekilde öğrenmenin kendisini nasıl incittiğini anlatırdı. Kız kardeşinin karşısında babamı savunmuştu. Ama şimdi ne kadar hasta olduğunu bilmiyordu. Ertesi sabah yine kalkmak zorundaydı. Büyük oğlunun ona ihtiyacı vardı. Evde hayat devam ediyordu.

Yuva

Uçak dergisini elime alıyorum. Bir sayfada bir dokumacı kuşu, yanında da aşağı sarkan yuvası var. Lifleri nasıl ördüğünü, birbirine geçirilen tellerin nasıl sağlamlaştığını okuyorum. Gözüm o resimde kalıyor. Bir kuş, ailesinin yaşayabileceği bir yer kuruyor.

Sonra terzi dükkânını düşünüyorum. Bir de annemin, babamın Almanya’da bizim için hazırladığı yeri görmeye gitmek üzere yola çıktığı sabahı. Anneannemle dedem, annemi ve bizi almak için bir at arabasıyla gelmişler. Büyük tekerlekli, kasasının altında yaprak yayları olan, ağır bir ahşap araba. Önünde iki koşum atı.

Annem o iki atı tanıyormuş. Onlarla büyümüştü. Adımlarını, nefeslerini, huylarını bilirdi. Yanlarına gidip birinin boynuna elini koymuş, tüylerini okşamış. Onun anlattıklarında bu selamlaşma, vedanın ayrılmaz bir parçasıdır. Hayvanlar bildik, tanıdık hayvanlardı.

Avlu sessiz kalmış. Babamın ailesinin evinden onu uğurlamaya kimse çıkmamış.

Orada neden kaldığını uzun süre düşündüm. Neden daha önce kendi anne babasına sığınmamıştı? O günkü çevresinde, evli bir kadın kocasının ailesinden sayılırdı. Baba evine dönmek, evliliğini yürütememiş olmak demektir. Kalışını anlayabilmek için bu baskıyı bilmek gerekir.

Şimdi başka bir yol vardı: Almanya’ya, kocasının yanına gitmek. Arabaya bindik: annem, ağabeyim ve ben. Yaprak yaylar ağırlığımızla hafifçe inledi. Tahta gıcırdadı. Atlar sakince bekledi.

Dedem dizginleri eline almış, kısa bir sesle atlara işaret vermiş. Araba hareket etmiş. Tekerlekler çakılların üzerinde dönmüş, ahşap gıcırdamış. Avludan ayrılmışız. Önce anneannemle dedemin çiftliğine gitmişiz. Oturma odasında eski gramofon dururdu; cızırtılı sesi bazen sıcak bir örtü gibi odaya yayılırdı. Orada kaldık.

Annemden ayrılışıma dair aklımda kalan ilk görüntüler, onun daha sonra anlattıklarıyla birbirine karışıyor. Yatağımızın başında durduğunda hava henüz karanlıktı. Gözleri yaşlıydı. Bize doğru eğildi. Öptü. Bir daha. Bir daha.

Yanakları ıslaktı. Dudakları titriyordu. Gülümsemeye çalıştı, beceremedi. Bu bir günaydın değildi. Vedaydı. Ağlamaya başladım. Ağabeyim tek kelime etmedi. Kızgın, küskün, bir an arkasından baktı; sonra yüzünü çevirip inatla başka tarafa dikti gözlerini. Sanki, “Öyleyse git,” diyordu.

Anneannemle dedem, bizden ayrılmasına yardım ettiler. Yolculuğa çıkacaksa gitmesi gerekiyordu. Teyzem, annemin ablası, beni kucağına aldı. Sımsıkı tuttu; sanki ağlayışım annemi geri çevirmesin diye önce bedenimi sakinleştirmesi gerekiyordu. Ona sarıldım, boynuna ağladım, gözlerimle annemi aradım.

Sonra annem gitti. Anne babasıyla büyük ahşap kapıdan çıkıp sabahın soğuğuna karıştı. Uzaklaştıkça ben daha yüksek sesle ağladım. Otogardan Ankara’ya uzanıyordu yolu. Anne babası onu havalimanına kadar götürdüler. Ağabeyimle ben bir süre daha onlarda kaldık.

Köln/Bonn’da babam bekliyormuş. Annem cam kapıdan çıkınca bir an olduğu yerde durmuş. Sonra ona doğru yürümüş. Elinden eşyalarını almış. Elini omzuna koymuş. Yirmi ay dört gün geçmişti.

Havalimanından trenle Hagen’e gitmişler. Hagen’de aktarma. Sonra Ennepetal. Tekerleklerin raylar üzerindeki düzenli vuruşu. Ennepetal istasyonunda iniş. Ardından otobüs. Her durakta yeni hayata biraz daha yakın. Sonunda terzi dükkânının önündelermiş.

Babam dükkânın kapısını açıp anneme yol vermiş. Önde vitrin, tezgâh, ütü masası. Annem sonraları nelere baktığını bir bir anlatırdı. İşi biliyordu. Neye bakması gerektiğini de.

Önce vitrini gözden geçirmiş: dışarıdan görünüşü, cadde, gelip geçebilecek müşteriler. Sonra tezgâhı: temiz, silinmiş, gereksiz hiçbir şey yok. Ardından ütü masasını: büyük, ağır, kumaş kaplı. Tahtanın içi boş mu, dolu mu anlamak ister gibi parmak eklemleriyle kenarına vurmuş.

Sonra aletlere bakmış: İplik makaraları gelişigüzel değil, sırayla dizilmiş. İğneler ortalığa saçılmamış, kılıflarında. Mezurlar düğüm düğüm değil. Sabun taşı el altında. Dikiş makinesine yaklaşmış, eğilmiş, toz var mı diye bakar gibi parmağını gövdesinde gezdirmiş. Sonra babama dönüp kısa, işten anlayan bir soruyla sormuş:

“Çağanoz temiz mi?”

“İki gün önce temizledim,” demiş babam.

Makinenin başına oturup pedala hafifçe basmış. Makine düzgün çalışıyormuş. Sonra büyük kumaş makasını almış, yavaşça açıp kapatmış.

“Hâlâ kesiyor mu, yoksa sadece ses mi çıkarıyor?”

“Biletтім,” demiş babam.

Annem kısacık gülümsemiş. Beğendiğini belli eden o kısa gülümsemeyle.

“İyi,” demiş. “Kör makasla yalnızca kumaş değil, sabır da ziyan olur.”

Sonra prova kabinine gitmiş, perdeyi bir kez yana çekip aynaya bakmış. En sonunda arka tarafa açılan kapının önünde durmuş. Arka odanın kapısını açmış. Burada yaşayacaklardı.

Kenarda küçük bir mutfak köşesi, az ışık, adımların altında gıcırdayan bir döşeme. Odanın içinde dolaşıp nasıl yaşayabileceklerini düşünmüş: Yatak nereye konur, dolap nereye, biz çocuklara nerede yer açılır?

Kendilerine ait bir banyo yokmuş. Yıkanmak için lavabonun musluğuna bir hortum bağlanabiliyormuş. Sonraları düzenli olarak halk hamamına gitmek hayatımızın bir parçası oldu. Annem o odayı bir başlangıç olarak kabul etmiş. Pencereyi biraz açmış, musluktan su akıtmış. Babam kapıda bekliyormuş.

Sonra ona dönmüş. Gözleri dolmuş. Uzun bir bakış. Hafifçe başını sallayış. Ardından yüzündeki bir şey çözülmüş: gözyaşları. Her şeye rağmen bir gülümseme. Yanına gidip ona sarılmış. Annem, babamı ilk kez o an ağlarken gördüğünü anlatırdı.

Ancak bundan sonra ağabeyimle beni de yanlarına alabildiler.

Uçak dergisini kapatıyorum. Resimdeki yuva küçük. Arka odamızı düşünüyorum; bir başlangıç için ne kadar yer gerekebildiğini.

Annem, babam, ağabeyim ve ben.

Dövmе Çekiçlerinin Şehri

Motorların uğultusu bize eşlik ediyor. Bir süre sonra o uğultunun içinde başka bir ritim duyuyorum: Ennepetal'deki çocukluğumun başladığı o ağır vuruşlar. Ağabeyimle ben de o zaman Almanya'ya uçakla gelmiştik.

Dedem pilot kelimesini bilmiyormuş. Ankara'daki havalimanında uçağın şoförünü sormuş. Sonunda onu bulmuş: üniformalı bir adam. Dedem kısa bir an yolunu kesmiş. Çok konuşan biri değildi.

Yalnızca o uçakta iki küçük oğlanın olacağını söylemiş. Torunlarının. Ve onları Köln/Bonn'a sağ salım götüreceğine dair söz istemiş. Adam başını sallamış. Dedeme bu kadarı yetmiş. O uçuşun öbür ucunda babam bekliyordu.

Ennepetal evimiz oldu. Ormanlık yamaçlar arasındaki yolların, fabrikaların, dövmehanelerin şehri. Babam orada iş bulmuştu. Şimdi biz de yanındaydık. O zamanlar Milspe'de, Südstraße 17 numarada oturuyorduk. Tam karşımızda bir dövmehane vardı. Orada alüminyum alaşımları kalıpta dövülüyordu. Dev çekiçler, üç vardiya boyunca kızgın metalin üzerine iniyordu.

Gece gündüz. O çekiçlerin vuruşu tek bir sestten ibaret değildi. Bir ritimdi. Tok, düzenli, aralıksız. Çekiç iş parçasına değdiğinde hava titrerdi; sanki toprağın derinliklerinde dev bir kapı kapanırdı. Vuruş sokağın içinden, evlerin duvarlarından, yatağımın durduğu döşemeden geçerdi.

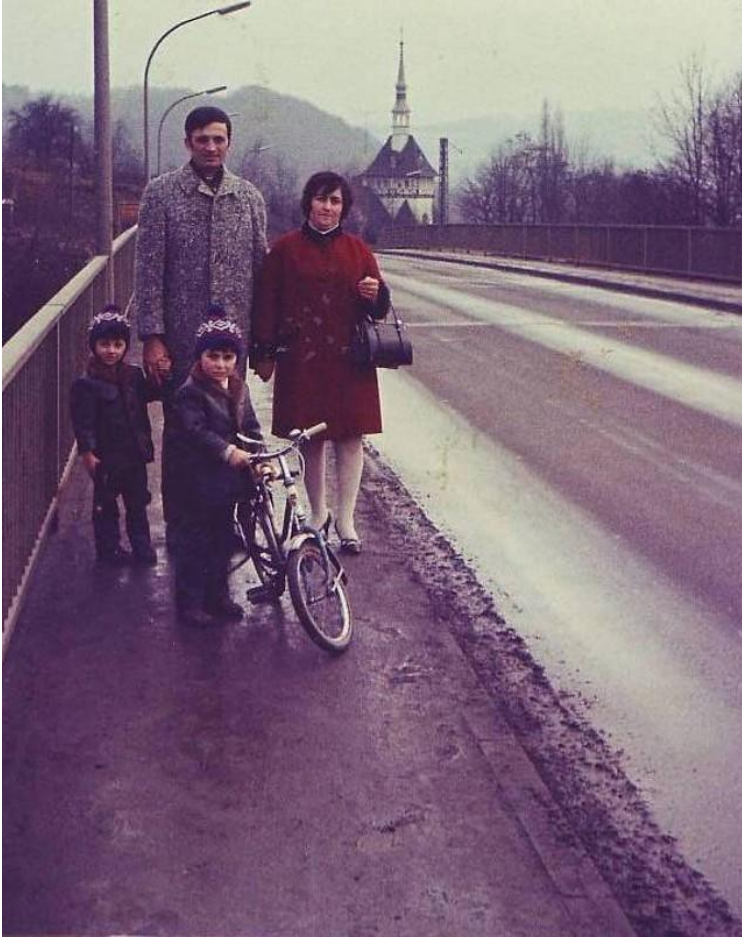
Çocukken bu sesi gürültü olarak duymazdım. Hep orada olan bir sestti. Bir nabız. Dövmе çekiçleri çalışırken rahat uyurdum. O zaman gece sessiz olmazdı. Makinelerin ritmiyle nefes alırdı. Bayramlar, tatiller gelip dövmehane durunca her şey değişirdi.

Hava birden boşalırdı. Sessizlik, odada yabancı bir şey gibi dururdu. Ben de daha kötü uyurdum. Gürültü odamızın bir parçasıydı. Uykuya dalarken oradaydı; uyandığımızda yine orada. Ona ne kadar alıştığımızı ancak dövmehane sustuğunda fark ederdik.

Ağabeyimin hastalığı da çok erken yaşlarda gündelik hayatımızın bir parçası oldu. Epilepsisi vardı. Nöbetler ansızın gelirdi: okul bahçesinde, oyun parkında, sokakta. Kendine gelene kadar yanında kalırdım. Bazen

düşerken yaralanır, hastaneye gitmemiz gerekirdi. Gözleri beni arayıp tanıdığında kısacık gülümserdi. Sonra onu eve götürürdüm.

Çocuktuk. Bugün ağır görünen pek çok şeyi o zaman olduğu gibi kabul ederdik; çünkü başka bir hayat bilmiyorduk.

Annem, babam ve ağabeyimle dışarıda.

Ladies and Gentlemen

“Ladies and Gentlemen, welcome on board.”

Hafifçe gülümsüyorum. İçimde saygıyla. Babamı, annemi ve onların kuşağından, adına “misafir işçi” denen insanları düşünüyorum.

“Ladies and Gentlemen”. İnsanın aklına, kapısı başkaları tarafından açılan insanlar geliyor. Ütülü gömlek manşetleri, kapıda bekleyen bir araba. Annemle babam bavullarını kendileri taşımışlardı. Çoğu zaman bavullarından çok daha fazlasını da.

Kabinde etrafıma bakıyorum. Bana eskileri hatırlatan yüzler. Yaşla birlikte biraz öne eğilmiş geniş omuzlar. Dinlenirken bile emeğin izini taşıyan eller. Aralarında, altmışlı yılların başında yola çıkanların çocukları ve torunları.

Hatıramda yeniden işlerinin başındalar. Ford’da üç vardiya. Yüksek fırının başında hafta sonu mesaisi. Şehir henüz uykudayken, çöp konteynerlerinin metalik gürültüsünün sokaklarda yankılandığı gün ağarmaları. Depolar, lojistik merkezleri. İnşaat iskeleleri. İlk çalışanlar bürolarına girmeden başlayan temizlik vardiyaları.

Bu ülkeyi ayakta tutan işler.

Bugün bu işlere “sistem için vazgeçilmez” deniyor. Sabahları, bizden önce çoktan işinin başına geçmiş insanlarla bir kez karşılaşarak da varılabilecek bir sonuç için hayli görkemli bir ifade.

Bu hitap hoşuma gidiyor. Yalnız, bu insanlara işyerlerinde sık sık böyle seslenildiğinden pek emin değilim.

Annemle babam için bu güzergahta uçakla yolculuk etmek, bir zamanlar hayal edilemeyecek bir lükstü. Babam Almanya’ya ilk yolculuğuna ancak miras payının yarısından vazgeçerek çıkabilmişti. Erkek kardeşleri bu payın karşılığını ödemişlerdi. Annem düğün takılarını bozdurmuştu. Altın onun güvencesiydi. Şimdi bir yola çıkışı karşılaması gerekiyordu.

Babam o parayla biletlerini ve yolculuk için gerekli belgelerin masraflarını ödemişti. Trenle, Milano üzerinden kuzeye gitmişti.

Sonraları da yaz tatilinde Türkiye’deki akrabaları görmeye uçakla gitmezdik. Arabayla giderdik. Bugün belki birkaç ülkeden geçen uzun bir aile gezisi sayılabilecek şey, o zaman her şeyden önce bir para

meselesiydi. Ucuz olan yolu seçmiştik. Sadece biraz daha uzun sürüyordu.

Tatil yaklaşınca araba pazarına gidilirdi. VW T2. Ford Transit. Sözlerinden çok sattıkları araca bakmanın yerinde olacağı satıcılar. Ödeme peşindi. Kaza izleri, yeni boyanın altında pas ve ustalıktan çok umuda benzeyen kaynak dikişleri vardı. Bazı araçların teknik muayeneden nasıl geçtiğini merak ederdiniz.

Göçmen işçiler arasında neredeyse iki ayrı taraf vardı: VW'ciler ve Ford Transit'çiler. Sanki futbol takımı tutuyorlardı. Mantıklı gerekçeler memnuniyetle karşılanırdı; yeter ki kendi takımını desteklesin.

Transit çoğu zaman daha büyük, daha köşeli, daha kullanışlıydı. Bol yer sunan bir yük beygiri. Ama güzel değildi. Sanki tasarlanırken biri güzelliğin yük hacmini artırıp artırmadığını sormuş, hayır cevabını alınca da konuyu kapatmıştı.

T2'nin bir yüzü vardı. Köşelerin yerini kıvrımlar alıyordu. Bizi bekleyen yolculuktan daha dostça görünüyordu. Başka konularda gerekiyle gereksizi çok iyi ayıran babam, bu meselede inatçıydı. VW'yi daha çok beğeniyordu. Aslında karar da böylece verilmiş oluyordu. Teknik ayrıntılar sonradan konuşulabilirdi.

Tek bir T2'miz olmadı. Altı tane oldu. Üç kırmızı. İki yeşil. Bir mavi. Elbette sırayla. Bir araç filosu kuracak ne paramız vardı ne de avlumuz.

Düzen hep aynıydı: Yaz tatilinden önce al, tatilden sonra sat. Her minibüsün kendine has huyları vardı. Ancak belli bir hareketle yerine oturan bir sürgülü kapı. Kendine özgü sesi olan bir gösterge paneli. Başka hiçbir araçla karıştırılamayacak sıcak yağ, vinil ve toz kokusu.

T2 sürülürken de özel ilgi isterdi. Direksiyonda boşluk vardı; vitesleri incelikle geçirmek gerekirdi. Babam motorun seslerini tanır, bir terslik varsa duyardı. Ben bir minibüs duyuyordum. O, yakında neyi tamir edeceğimizi.

On iki yaşımdan itibaren bu araçları başka bir heyecanla beklemeye başladım. İlk kez direksiyona geçebiliyordum. Tanıdıkları ziyaret ettiğimizde, trafiğe açık yolların dışında, avlu girişlerinde ve tarla yollarında.

Babam yanımda otururdu. Sakin, dikkatli. Debriyajı hissetmeme, kavrama noktasını aramama, minibüsü birinci viteste yürütmeme izin

verirdi. Aklım ayaklarımda, ellerimde ve o koca araçtaydı. Bütün bunları bir araya getirebileceğime güveniyordu.

On beşimde o uzun minibüsü dar avlulara geri geri sokabiliyordum. Yavaşça, telaş etmeden; duvarlarla aramdaki mesafeyi bugün bile biraz gururla hatırlarım. Motoru doğru anda toparlamayı, gereksiz yere zorlamamayı öğrendim. Manevra yaparken babam yanımda kalırdı. Ben daha bu güveni hak edip etmediğimi anlamaya çalışırken o bana güveniyordu.

Sonradan çıkan köşeli T3'ü sevmeydi. Ona göre güzel olan hep T2'ydi. Birçok tamiri kendisi yapar, ben de yardım ederdim. Cıvataları ve somunları söktüğümüz sırayla dizerdik. Yeniden monte ederken her parça bulunabilmeliydi. Eksikleri küçük ilanlarda ya da hurdalıkta arardık.

Orada saatlerce kalabilirdim. Parçaları sökülmüş arabaların arasında, her yerde nasıl çalıştığını anlamak istediğim bir şey vardı. Dokunabilir, sorabilir, yardım edebilirdim. Makine mühendisliği okumamdan çok önce, babamın yanında açık bir motorun başında duruyordum.

Bu minibüslerle Türkiye'ye giderdik. Almanya, Avusturya, Yugoslavya, Bulgaristan. Biz çocuklar için bunlar, iki mola arasında geçen saatlerdi. Bilmediğimiz bir otoparkta uyanmaktı. Öne baktığımızda babamı hâlâ direksiyonda görmektik.

Bizim yolculuk ikramımız soğutucu kutudan çıkardı.

Buz akülerinin arasında siyah zeytin, koyun peyniri, domates ve salatalık dururdu. İlk gün pide hâlâ yumuşak olurdu. Sonra sertleşen parçaları koparıp domatesin suyuna banardık. Ekmek kötüleşmiyordu; yalnızca kullanım amacı değişiyordu.

Babam sucuğu belli bir dükkândan alırdı. Bunun için yirmi, otuz kilometre gitmek gerekiyorsa gidilirdi. Arabanın pası üzerine konuşulabilirdi. Ama sucukta tavizin bir sınırı vardı.

Annem peynir, zeytin ve ekmek hazırlardı. Molalarda çay demlenirdi. Üstteki küçük demlikte çay koyulaşır, altta su sıcak kalırdı. Bir arada oturur, yer, yeniden yola çıkacağımız zamanı beklerdik.

Sonra Yugoslavya. Maribor. Ljubljana. Zagreb. Belgrad. Daha sonra Niş. Sıcakta titreşen ovalar. Ayçiçeği tarlaları, akşam ışığındaki nehirler, açık renkli tepeler, koyu orman şeritleri. Gökyüzü bizim oradakinden daha büyük görünürdü.

Biz çocuklar burunlarımızı camlara yapıştırırdık. Winnetou atıyla buradan geçmişti. Bundan en ufak şüphemiz yoktu. Bir sonraki tepenin arkasından Old Shatterhand çıkmalıydı. Her belirgin kayayı güya tanıyorduk. Daha önce hiç gelmemiştik ama buraları pek iyi biliyorduk.

Bulgaristan'a girmeden depo ve yedek bidonlar doldurulurdu. Babam ülkeyi mümkünse durmadan geçmek isterdi. Ama bir keresinde Sofya'yı geçtikten sonra motor hararet yaptı. Bir otoparka girmek zorunda kaldık. Orada iki aile daha vardı. En azından ben onları aile sanmıştım.

Aralarında üç plastik bardağı olan bir adam. Bul karayı al parayı oynatıyordu.

Bana başta neredeyse gülünç derecede kolay gelmişti. Top ortadaki bardağın altında olmalıydı. Sonuçta dikkatle izlemiştim. Sonra görünüşte elli mark koyup yüz mark alan genç adamları gördüm. Yanlarında kalın para desteleri vardı.

Demek bu kadar kolay olabiliyordu. Babam bu para için dikiş dikmek zorundaydı. Bu insanların bir bardağı göstermesi yetiyordu.

Sonra bana da oynamak isteyip istemediğimi sordular. Param yoktu. Ama annemin sünnetimde hediye ettiği ince bir altın zincir takıyordum. Birden aklıma, o an herhalde gayet makul bulduğum o düşünce geldi: Öyleyse zinciri koyarım.

Emindim. Ortadaki bardak. Kesinlikle. Değildi. Zincir gitmişti.

Ağlamaya başladım. Annemin hediyesini sıradan bir eşyaymış gibi ortaya sürmüştüm. Şimdi bunu nasıl telafi edeceğimi bilmiyordum. Babamın yanına gidip anlattım. Elini omzuma koydu ve orada bıraktı.

"Gel," dedi, "yemeğimize devam edelim. Önümüzde daha uzun bir yol var."

Yeniden baktığımızda adam da sözde kazananlar da ortadan kaybolmuştu. Sonra arabada utancım öfkeye dönüştü. Söylendim. Küfrettim.

"Bulgarlar..."

Sanki bir otopark bütün bir halkı tanımaya yetermiş gibi. Babam bir süre dinledi. Sonra sözümü kesti.

"Bak. Kızabilirsin. Ama birkaç kötü adam seni kandırdı diye bütün bir halka lanet okuma."

İnsanları hemen çekmecelere yerleştirmememi söyledi. Yine de yaparsam çekmeceyi açık bırakmalıydım. Birini oradan çıkarabilmek

her zaman mümkün olmalıydı. Hâlâ kızgındım. Ama Bulgarlara söylenmeyi bıraktım.

Yola devam ettik. O yolculuklarda çocukken anlamadığım, ama hiç unutmadığım karşılaşmalar da olurdu. Trafik polisleri bizi durdururdu. Aceleleri yoktu. Beni asıl korkutan da bu rahatlıktı.

“Pasaportlar.”

Babam uzatırdı. Adamlar pasaportları alıp araçlarına gider, biraz ilerlerlerdi. Biz peşlerinden giderdik. Bir sonraki durakta küçük bir el hareketi gelirdi. Sanki bir sigara ister gibi, gelişigüzel. Ardından o cümle:

“Pasaportu süsle.”

Pasaportu süslemek. Babam arasına para koyardı. Aklımda, her pasaporta yüz mark koyduğu kalmış. Emek vererek kazandığı para. Sonra belgelerimiz geri verilir, yolumuza devam edebilirdik. En sonunda Kapıkule’ye ulaşırdık. Ötesi Türkiye’ydi.

Kabin görevlisinin sesini yeniden duyuyor, önümdeki koltuk sıralarına bakıyorum. Bugün yolculuk yalnızca birkaç saat sürüyor. Hararet yapan bir motorun soğumasını beklememiz, bir bidon çıkarmamız ya da bir pasaportu parayla süslememiz gerekmiyor.

Direksiyondaki babamı düşünüyorum. Soğutucu kutuyla uğraşan annemi. Vardiya ile dolu bir yılın ardından, ailelerini yarım kıta öteye götürecek gücü hâlâ bulabilen bütün o kadınları ve erkekleri. Yolda hesap yapan, tamir eden, çocukları yatıştıran ve gece sürmeye devam eden insanları.

Bazıları bugün bu koltuklarda oturuyor. Bazılarıysa çocuklarına, torunlarına, uçak bileti almak için düğün takılarını bozdurmak zorunda kalmayacakları bir hayat sundular.

Babam bize bu hayatı sağladı. Bugün altımızda, kargo bölümünde yolculuk ediyor. Bu hitabı artık duymayacak. Keşke ona bir kez daha söyleyebilseydim.

“Ladies and Gentlemen”.

Bu hitap, benim için daha önce hiçbir dinleyici topluluğuna bu uçaktakiler kadar yakışmamıştı.

Babam güneş gözlüğüyle.

İnsanlık Onuru

İki sıra önümde Türkçe bir tartışma var. Arkaya yatırılmış bir koltuk ve dökülen bir içecek yüzünden.

“Saygı!”

“Terbiye!”

Ve tekrar tekrar aynı kelime: “Onur.”

“Onurumu çiğnetmem.”

“Bir adama böyle davranılmaz.”

Bu kelimeyi duyunca daha dikkatli dinliyorum. Onur. Ben de bir zamanlar, okul bahçesindeki bir kavgadan sonra, alnım kan içindeyken aynı anlamda kullanmıştım:

“Bu bir şeref meselesi.”

Çelimsiz bir çocuktum. Okul bahçesinde beş çocukla karşı karşıya gelmiştim. İtalyandılar ve benden güçlüydüler. Bir itiş, eller, yumruklar. Öne doğru düştüm. Alnım pürüzlü zemine çarptı. Derinin taş a değdiği o kısa, sert ses. Bir sıcaklık. Sonra kan.

Hastanede alnıma pansuman yapıldı. Derin bir sıyrıktı.

Beni hastaneden annem aldı. Babam terzi dükkânında kalmıştı. Yeniden ağlamamaya çalışıyordum.

Evde babam bekliyordu. Yarayı gördü. Yüzümü gördü. İlk sorduğu, kimin yaptığı olmadı. Şunu sordu:

“Çok acıyor mu?”

“Hayır,” dedim. Sonra anlattım. Beşe bir. Bunu öyle söylüyordum ki, yalnızca sayının bile haksızlığı kanıtlaması gerekirdi. Ardından, beni asıl yaralayanı açığa çıkaran o cümleyi söyledim:

“Haksızlıktı bu. Bu bir şeref meselesi.”

Babamın ayağa kalkmasını bekliyordum. Benimle oraya gitmesini ya da en azından bana karşılık vermem gerektiğini söylemesini. O oturdu. En çok, yaptığı ayrımı hatırlıyorum: Başkalarının hakkımda söylediklerini her zaman engelleyemezdim. Ama nasıl davranacağım benim elimdeydi.

“Başkalarının gözündeki şerefenden çok daha önemli olan, insan olarak onurundur.”

O zaman ondan daha fazlasını istiyordum. Kendimi nasıl savunacağıma dair bir yol. Sakinliği bana yetersiz geliyordu.

Bugün daha iyi anlıyorum. Yine de babamı her zaman sakin kalmış bir adam olarak anlatmak istemem. Bir keresinde karşıdaki boş evde uyuşturucuyla karşılaşmışım. Öğrendiğinde yüzüme vurdu. Tek seferdi ve hiç unutmadım. Tepkisini benim için duyduğu korkuya yordum. Yine de şiddeti beni ürküttü.

Bu an da onunla ilgili hatıralarımın bir parçası. Uçaktaki sesler yeniden alçalıyor. Oturduğum yerde kalıyorum.

İlk Görüşte Aşk

Köln arkamızda kaldı. Bugün orada yaşıyorum. Simone’yle de orada, karnavalın kadınlara ayrılan perşembe günü, Weiberfastnacht’ta tanıştım. O sıralar ThyssenKrupp için yaptığım doktoranın son aşamasındaydım. Az uyku. Çok düşünce. Zihnim durmadan bilimle meşguldü. Ruh halim de ona göreydi. Bochum’daki arkadaşlarım beni Köln’e gitmeye razı ettiler.

“Biraz çık kafanın içinden,” dediler. “Bir kez de düşünme.”

İstemiyordum. Yine de onlarla gittim. Sonra kendimizi Stiefel’de bulduk. Olması gerekenden daha karanlık, akla yatkın olandan daha gürültülü, o efsanevi mekânda. Muhtemelen gün ışığında görmek istemeyeceğiniz bir yer. Kölsch bardağını tezgâhtan küçük bir çekişle ayırmak gerekiyordu; o kadar sıkı yapışıyordu.

Sonra onu gördüm. Simone bir masanın üzerinde dans ediyordu. Gülümsüyordu. Olduğum yerde kalıp ona baktım. O akşam, birlikte kurduğumuz hayata dönüştü. Babamın Simone’yi aileye nasıl kabul ettiğini hatırlamak da içimi ısıtır. O gün Ennepetal’deydik. Ev insan doluydu. Sesler birbirine karışıyordu. Çocuk ayakları fayanslarda koşturuyordu. Kapılar açıktı. Tipik bir Akdeniz ailesi gibiydik: kalabalık, sıcak, gürültülü. Kimse kalabilir miyim diye sormazdı. Kalırdı işte.

Babamın sağlığı o zamanlar zaten bozulmuştu. O gün annemle aralarında küçük bir kırgınlık vardı. Nedenini hatırlamıyorum. Yalnızca annemin ona çay yapmadığını hatırlıyorum. Normalde çayı hep o demlerdi. Babam onun çayının tadını bilir, daha azıyla kolay kolay yetinmezdi.

O gün bir poşet siyah çay alıp üzerine sıcak su döktü ve sanki bu pekâlâ yeterliymiş gibi davrandı.

“Acemi işi,” dedi annem yan odadan.

Babam hafifçe güldü. Annem de. Akşam yemeğini Simone yaptı. Babam onu izledi. Sonra Simone acı biberleri gözünü bile kırpmadan yerken gülümsedi. Masada oturduğu hâlâ gözümün önünde. Bedeni güçten düşmüştü. Ama oradaydı, dikkatle bakıyor, onu görmekten hoşnut oluyordu. Simone artık bizden biriydi.

Kulağımda Berlin

İki sıra önümde genç bir adam yanındakiyle konuşuyor.

“Diyorum ya sana, iyice abarttılar, öyle değil mi?”

Berlin ağzı sesine öylesine doğal yerleşmiş ki. Bir an onu dinliyorum.

Bugün o uçuşu düşündüğümde, Almanya’da ailemiz için açılan yolları da düşünüyorum. 2011’de, Türkiye ile Almanya arasındaki İşgücü Anlaşması’nın ellinci yılı için düzenlenen bir törene davet edilmiştim. Bir kitap projesinde yüz kişinin hayat hikâyesi bir araya getirilmişti. Biri de benimkiydi.

Orada Rita Süßmuth’la tanıştım. Beni Unter den Linden’de bir görüşmeye davet etti. Eğitimden, Almanya ile Türkiye arasındaki işbirliğinden konuştuk. Zaman ayırdı. Anne babalarımızın yaşadıkları, bizim üstleneceğimiz sorumluluklara dönmüştü.

Bugün Türk-Alman Üniversitesi’nin danışma kurulunda görev alıyorum. Orada eğitim yolları üzerine düşünürken, terzi dükkânımızın arka odası da gözümün önüne geliyor.

Profesör olmamdan çok önce ThyssenKrupp’un merkezî kalite yönetimini yürütüyordum. O dönemde Peder Rupert Lay bana yol gösterdi. Maria Laach’taki sohbetlerimizde, bazen de göl kenarındaki yürüyüşlerimizde, sorumluluktan ve insanlarla ilişkilerden konuşurduk. Bir soru sorar, ilk verdiğim yanıtın ötesini düşünene kadar bekleyebilirdi.

Özellikle bir düşüncesi aklımda kaldı: Müzakere etmek isteyen kişi, karşısındakinin de haklı çıkarları olduğunu kabul etmeliydi. Bunu duyunca babamı düşünmüştüm. Müşterilerini, dinlerken gösterdiği sabrı, altın zinciri kaybettiğimde bana anlattığı o açık çekmeceyi.

Bütün bunlara ne derdi, bilmiyorum. Belki yalnızca başını sallardı. Yanımda olmasını çok isterdim.

Ali Büyük Bir İsimdir

Kemerimi çözüp uçağın tuvaletine gidiyorum. Küçük lavabonun başında ellerimi ve yüzümü soğuk suyla yıkıyorum. Soğuk iyi geliyor. Son günlerin yorgunluğunu, konuşmaları, formları, sessizliği bir anlığına yarıp geçiyor.

Sonra kâğıda sarılı küçük sabuna uzanıyorum. Kokusu hiç beklemediğim anda yakalıyor beni. Kalıp sabun. Sade. Temiz. Eskiden beri tanıdık. Bir anda o dar tuvalet kayboluyor. Ennepetal'deki Friedenstal İlkokulu'nun bodrumunu görüyorum. Halk hamamını.

O zamanlar pek çok evin kendi banyosu yoktu. Aileler haftada bir oraya giderdi. Alman işçi aileleri. Göçmen işçi aileleri. Aynı buharı soluyan, ama yine de aynı ülkede yaşamayan insanlar.

Çocukken halk hamamı benim için uzun süre ne hüzünlü ne yabancı ne de utanılacak bir yerdi. Gitmeyi iple çekerdim. Daha yolu bile başkaydı. Bodruma inen, adımların boşlukta yankılandığı merdiven. Aşağı indikçe değişen hava; daha sıcak, daha nemli, sabun kokusuyla dolu.

Babam elli pfenniglik bir madeni para çıkarırdı. Arka yüzündeki ağaç diken kadına bakardım. Sonra para elinden gider, biz içeri girerdik. İçerisi sıcaktı. Fayansların üzerinde nem birikmişti. Babam kalıp sabunla yıkanırdı. Ben yakınında oturur, sıcaklığın içime işlemesine izin verirdim.

O nemli sıcaklığın içinde bile görünmez sınırlar olduğunu ancak sonradan anladım. Bizi birbirimizden ayıran bir levha hatırlamıyorum. Yine de zamanla, kimsenin yazmadığı ama herkesin anladığı alışkanlıklar oluşmuştu. Belli günler. Belli saatler. Bakışların ve sözlerin arasına giren küçük mesafeler. Bazen de laf atmalar. Yüksek sesle değil. Açıkça değil. Ama hissedilirdi.

Birçok Alman aile bize kendi adlarımızla seslenmezdi. Ali derlerdi. Ya da Mustafa. Yüzlerindeki küçük gülümseme, insana sıcaklık verecek kadar dostça değildi. Çocukken bunu anlamazdım. İsimleri duyar, yüzleri görür, yalnızca bir şeylerin doğru olmadığını hissederdim. Bir gün babama neden bize böyle seslendiklerini sordum.

Bana baktı. Sakin. İçinde kin olmadan. Sonra şöyle dedi:

“Ali büyük bir isimdir.”

Kimi kastettiğini hemen anladım. Babam, Muhammed Ali’nin tek bir maçını bile kaçırmazdı. Amerika’nın bir yerinde gece boks maçı varsa, burada saatini kurardı.

Muhammed Ali’nin maçları için gece uyanık kalmamıza izin verilirdi. Annem börek yapardı; incecik yufkalar kat kat, aralarında iç harcı. Sonra siyah beyaz televizyonun karşısına geçer, maçı beklerdik. Ben uykudan bitkin, babam cin gibi.

Siyah çayını içer, çıtır böreklerden bir ısırık alır, her yumruğu dikkatli bir sakinlikle izlerdi. Çoğu zaman maçın ortasında, başım omzuna yaslı uyuyakalırdım. Ekrandaysa adamlar, başka bir dünyanın gölgeleri gibi ışıkların altında birbirlerine doğru ilerlerdi.

Sonra şöyle dedi:

“Mustafa da büyük bir isimdir.”

Mustafa Kemal Atatürk’ü kastediyordu. Modern Türkiye’nin kurucusunu. Halk hamamında bu isimlerin hangi niyetle söylendiğini biliyordu. Ve bana onlardan utanmam gerekmediğini gösteriyordu.

Bugün de karşıma çıkıyor bu. Bir keresinde öğle yemeğinde bir profesör meslektaşım, İtalyan restoranına mı gitmek istediğimi sordu; yoksa “Türk’e gidelim” derse ona kızarmıy mıydım? Duraksamasına şaşırmıştım. İyi niyetliydi. Ama yine de o çekingenlik vardı.

Babamı düşündüm. Halk hamamındaki dar bankı. Ali’den bana söz ederkenki o doğallığını.

Yüzümü kâğıt havluyla kurutup koltuğuma dönüyorum. Annem yanımda oturuyor. Gözleri kapalı.

Ağabeyimle ben babamızın kucağında.

Yalnız Kalmasın Diye

Annem bitkin. Yüzündeki bildik gülüş çizgilerini görüyorum; altlarındaysa onda daha önce görmediğim bir yorgunluk var.

Son beş günde, sona yaklaşıldığı belli olduğunda, yalnızca gündüzleri ölüm döşeğinin başında oturmakla yetinmedi. Geceleri de yanında kalmak istedi. Gitmek istemiyordu. Eve değil. Koridora değil. Ziyaretçi odasına değil. Hemen yanındaki bir yatakta yatmak istiyordu; elini tutabilsin, o an geldiğinde hissedebilsin, giderken yalnız kalmasın diye.

Öylece yatıyorlardı. Annem onun elini tutuyordu.

Onunla alçak sesle konuşuyordu. Durmadan değil. Daha çok, birbirini bir ömür tanımış ve artık her şeyi uzun uzun söylemesi gerekmeyen insanların konuştuğu gibi. Bazen, bütün o bitkinliğin içinde, hafifçe gülümsediği bile oluyordu. Durum hafiflediği için değil. Aralarında hâlâ o eski yakınlık vardı; ölümün yaklaşması bile onu bütünüyle yok edemiyordu.

Bir keresinde uykuya daldığını fark etti. Ona doğru eğilip burnundaki kıllardan birini usulca çekti. Eskiden de gözleri kapandığında ona böyle takılırdı; ikisine ait, küçük, tanıdık bir alışkanlıktı bu. Ama bu kez içinde, bir daha uyanmayacağı korkusu da vardı. Babam gözlerini açıp hafifçe kızmış bir halde ona baktığında, bir anlığına her şey eskisi gibiydi.

Sonra yine doktorlarla konuşmalar, formlar, yoğun bakımda geçen uzun geceler.

Doktorlar artık onu iyileştirmenin mümkün olmadığını anlatmışlardı. Rahat etmesini istiyorlardı. O son günlerde sepsis gelişti. Bedenini hatırlıyorum. Değişmişti. Şişmişti. Sanki derisinin altında su birikiyordu. Yüzü de elleri de şiş, derisi gergindi.

Onu uzun boylu, ince bir adam olarak tanımıştım. Makası böylesine ustalıklarla tutan elleri şimdi şişmiş halde örtünün üzerinde duruyordu. Yoğun bakımın ışığı hep aynıydı: parlak, soğuk, günün saatinden bağımsız. Yatağının çevresinde makineler vardı. Vücudundan hortumlar çıkıyordu. Monitörlerde çizgiler, sayılar, ritimler. Doktorlar daha neler yapabileceklerini sakince anlatıyorlardı.

Pek fazla bir şey deęil. Ama onu rahatlatmak istiyorlardı. İlaçlarla derin uykuya alacaklardı. Solunumunu makineler üstlenecekti. Yataęının yanında oturuyordum. Saatlerce. Bazen onunla konuşuyordum. Bazen hiçbir şey söylemiyordum. Ritmi monitörler belirliyordu. Hafif bir bip sesi. Alçak bir uğultu. Aralarında solunum cihazının sesi.

Mekanik bir nefes. Bu hastaneyi zaten tanıyordum. Yalnızca bu son günlerden deęil. Yıllar önce de aynı koridorlarda bulunmuştum. O zaman bambaşka bir nedenle. Küçük kardeşlerim bu hastanede doğmuştu. Koridorda bekleyişimizi hatırlıyorum. Alçak sesleri. Babamın adımlarını.

O zaman yeni bir hayat başlarken oradaydım. Şimdi onun hayatı sona ererken burada oturuyordum. Koridordan tekerlekli arabalar geçiyordu. Kapılar açılıp kapanıyordu.

Annem yanında kalmak istiyordu. Öldüğünde elini tutmak istiyordu. Şimdi uçakta yanımda oturuyor. Babam altımızdaki kargo bölümünde yolculuk ediyor. Annemin eline bakıyorum.

Son Yolculuk

Sonra alçalmaya başlıyoruz. Koltuğumu dikleştirip kemerimi bağlıyorum. Annem yanımda. Ankara'ya iniyoruz. Tekerlekler piste değdiğinde, babamın bir zamanlar ayrıldığı ülkedeyiz yeniden. O zaman yanında aletleri, kendi diktiği iki takım elbise ve iki yıllık bir plan vardı. Şimdi onu geri getiriyoruz.

Çevremizde insanlar inmeye hazırlanıyor. Çantalar çekiliyor, baş üstü dolapları açılıyor. Bir an daha oturduğum yerde kalıyorum. Uçuş boyunca hiç değilse nerede olduğunu biliyordum. Altımızda. Aynı uçakta. Şimdi dışarı çıkıp onu yeniden başka ellere bırakmamız gerekiyor.

Emirdağ'a yolculuğu bir cenaze şirketi üstleniyor. Hayatının başladığı yere. Günlerdir hep yapılacak bir sonraki iş var. Bir şeyi düzenlemek. Bir şeyi imzalamak. Bir yerde beklemek. Yola devam etmek. Gerekeni yaptım; biri bana sırada ne olduğunu söylediğinde buna sevindim.

Ama şimdi onun için artık başka bir yolculuğun olmayacağı yere yaklaşıyoruz. Türkiye'ye eski yolculuklarımızı düşünüyorum. Babam direksiyonda. Biz çocuklar minibüsün arkasında, çantaların ve battaniyelerin arasında. Biz uyuduğumuzda o sürmeye devam ederdi. Pasaportlarla, benzinle, yemekle, bizimle ilgilenirdi.

Bu kez ona hiçbir şey soramıyorum. Emirdağ'da insanlar cenazeye geliyor. Akrabalar da var aralarında; pek az tanıdığım ya da hiç tanımadığım birçok kişi. Bizimle konuşuyorlar, babamdan söz ediyorlar. Yapabildiğim kadar dinliyorum. Ama aklım, buraya geliş nedenimizde kalıyor.

Onu toprağa vermeliyiz.

Mezarın başında aleti kendi elime alıp toprak kazıyorum. Yalnızca bir bölümünü, simgesel olarak. Ne kadar kazdığımı artık söyleyemem. Ama bunu kendi ellerimle yapmak istediğimi biliyorum.

O ana kadar bedenini başkaları hazırlamış, tabutunu başkaları düzenleyip taşımıştı. Bana yanında durmak, beklemek, imzalamak düşmüştü. Burada bir şey yapabiliyorum. Aleti toprağa saplayıp toprağı kaldırıyorum. Tuhaf, yabancı gelen bir iş bu. Babama yer açıyorum.

Mezarın derinliğini bugün hatırlamıyorum. Dipte, toprak duvarın yan tarafındaki açıklık aklımda. Oraya yatacak. Sonra bu oyuk tahta kalaslarla kapatılacak; mezar doldurulurken toprak doğrudan bedenine düşmesin diye.

İki küçük kardeşim onu çinko tabuttan çıkarıyor. Zaten beyaz pamuklu bir kefene sarılı.

Bembeyaz.

Uçuş sırasında yalnızca metali görebilmişim. Kapalı mahfazayı, kenarları, birleşme yerlerini. Şimdi yeniden babamın bedeninin biçimini görüyorum.

Kardeşlerimin onu tutuşunu görüyorum. Biz onun çocuklarıyız. Ellerini, sesini, adımlarını tanıyoruz. Her birimizin onunla başka hatıraları var. Şimdi birlikte, o hatıraların hiçbirinin bizi hazırlamadığı bir şeyi yapmalıyız.

Onu yandaki oyuğa yatırıyoruz. Sağ yanına, yüzü Mekke'ye dönük. Biraz daha yanında kalıyorum. Alnındaki örtüyü usulca geri çekiyorum. Yalnızca biraz. Alnından öpebileceğim kadar.

Babam ömrü boyunca kumaşla çalıştı. Nasıl serileceğini, nasıl yön verileceğini, nerede pay bırakmak, nerede sağlam dikmek gerektiğini bilirdi. Şimdi bu sade beyaz beze dokunuyor, bir an ne yapacağımı bilemiyorum.

Sonra ona doğru eğiliyorum.

Alnını öpüyorum.

“Teşekkür ederim,” diyorum.

Söylemek istediklerimin yanında küçücük kalıyor bu söz. Ama başka bir şey çıkmıyor ağzımdan.

O otoparkta, altın zincir gittiğinde ve utançtan neredeyse nefes alamazken omzuma koyduğu elini düşünüyorum. Televizyon karşısında, başım omzunda uyuyakaldığım geceleri. Uzun süre yalnız kaldıktan sonra Almanya’da bizi bekleyen adamı.

O yola çıktığı için yaşayabildiğim hayatı. Şimdi bütün bunları anlatamıyorum ona.

“Teşekkür ederim.”

Sonra örtüyü yeniden alnına çekiyorum. Oyuğun ağzını tahta kalaslarla kapatıp çiviliyoruz. Her kalasta ondan görünen biraz daha

azalıyor. Bunu neden yaptığımızı biliyorum. Yine de o açıklığı kapatmak için kendimi zorlamam gerekiyor.

Az önce alnına dokunabiliyordum. Şimdi aramızda tahta var. Ardından mezarı dolduruyoruz. Kardeşlerimizle birlikte ağlıyoruz. Ağlarken çalışmayı sürdürüyoruz. Toprak önce tahtaların üzerine, sonra toprağın üzerine düşüyor. Mezar yavaş yavaş doluyor.

Hiçbir hareket bu vedayı kolaylaştırmıyor. Ama onu tamamlayan eller bizim ellerimiz. Sonunda mezar kapanıyor. Önünde duruyorum; artık onun için yapabileceğim bir şey yok.

Ardından yapılan taziye buluşmasına gitmiyorum. Şimdi gelen akrabaların pek çoğu, o hayattayken hiç arayıp sormamıştı. Bazılarını neredeyse tanımıyorum. O hâlâ cevap verebilecekken neredeydiler, diye düşünüyorum. Her birinin ne hissettiğini bilmiyorum. Yalnızca o gün, aralarına oturamayacak kadar kırgın ve öfkeli olduğumu biliyorum.

Babama söylemek istediğimi mezarının başında söyledim. O gün daha ötesini göremiyorum. Beyaz örtüyü görüyorum. Onu tutan kardeşlerimi görüyorum. Alnına doğru eğildiğim anı hissediyorum.

Bir zamanlar Almanya'ya gelebilmemi o sağlamıştı. Şimdi ben onu Emirdağ'a geri getirdim. Yolun son bölümünü onunla birlikte yürüdük.

Geriye Kalan

Bugün amfilerde ders veriyor, şirketlerde sorumluluk taşıyan insanlarla yönetim kurulu düzeyinde görüşmeler yapıyorum. Operasyonel mükemmellikten, stratejik dönüşümden, süreç yeterliliğinden söz ediyoruz. Yol haritaları hazırlıyor, kilometre taşlarını belirliyor, performans göstergelerini tartışıyoruz.

Bu dünyayı tanıyorum. İçinde kendime bir yer buldum. Zor bir sorunun anlaşılır hale gelmesini, öğrencilerin bir şeyi kavramasını, bir şirkette insanların birlikte çözüm bulmasını seviyorum.

Ama bazen farkına varmadan işi eve taşıyorum. Bir konuşma kafamda sürüp gidiyor. Bir karar peşimi bırakmıyor. Akşam yemeğinde bile cevap vermem gereken biri aklıma geliyor. Gün çoktan bitmiş, ben hâlâ onu bitirmeye çalışıyorum.

Böyle zamanlarda bazen babamın dikiş makinesinin başına oturuyorum. Bir Pfaff 138. Bugün Köln yakınlarındaki evimde duruyor. Sandalyeyi çekip önüme bir parça kumaş koyuyorum. Elim bir an makinenin gövdesinde dinleniyor. Sonra öne, iğneye doğru eğiliyorum.

Baskı ayağını kaldırıp kumaşı altına sürüyorum. Elimle düzeltiyorum. İki katın tam üst üste gelip gelmediğine bakıyorum. Parmak uçlarımı kenar boyunca gezdirip biraz hizalıyorum. Sonra ayağı indiriyorum.

El çarkını çevirip iğneyi yavaşça aşağı indiriyorum. Ucu kumaşa değiyor, içine girip kayboluyor. Çevirmeye devam ediyorum; yeniden yükselişini, ipliği beraberinde götürüşünü izliyorum. Sağ ayağım pedalın üzerinde. Hafifçe basıyorum. Makine çalışmaya başlıyor.

Bu sesi, hayatımdaki çoğu sestten daha uzun zamandır tanıyorum. Kumaşı iki elimle tutuyorum. Sol elim üzerinde düz duruyor; sağ elimin parmakları kenara yön veriyor. Çekmemem gerektiğini kendime hatırlatmalıyım. Kumaşı makine kendisi ilerletiyor. Ben yalnızca yön vermeli, bunun için gereken zamanı ona bırakmalıyım.

Dikiş,ilmek ilmek baskı ayağının altından çıkıyor. Pedala biraz daha basıyorum. Makine hızlanıyor. Basıncı azaltıyor, ellerimin yetişebileceği bir tempo buluyorum.

Günün düşünceleri bir anda kaybolmuyor. Yarınki randevu bir kez daha aklıma düşüyor. Sonra kumaşın kenarına yaklaşıyorum; dikkat etmem gerekiyor. Ayağımı pedaldan çekip el çarkını çeviriyor, iğneyi yukarı kaldırıyorum.

Bir süre boyunca başka hiçbir şey düşünmedim. Baskı ayağını kaldırıyor, kumaşı çekip çıkarıyor, iplikleri kesiyorum. Sonra kumaşı ters çeviriyorum. Arka yüz de düzgün olmalı.

Babam, Hollanda'daki o hemşireye bunu göstermişti. Kendisi henüz hastayken. Bir dikiş üstten düzgün görünebilir, altıysa gevşekilmeklerle dolu olabilirdi. Kumaşı çevirmiş, neye dikkat etmesi gerektiğini göstermişti.

Bugün kendi kumaşımı ışığa tutuyorum. Başparmağımı dikişin üzerinde gezdiriyorum. Düzenli mi, büzülüyor mu, iplik gerginliği doğru mu diye bakıyorum. Bir şey yolunda değilse yeniden başlamalıyım. Babam bunu bilirdi. Sabırlı kalmayı. Dikkatle bakmayı. Büyütmeden, gösterişe kaçmadan bir şeyi düzeltmeyi.

Onun makinesinin başında, bunlardan hâlâ ne kadar çok şey öğrenebileceğimi görüyorum. Artık babamın Almanya'ya giderken olduğundan daha yaşlıyım. Üniversite okuyabildim, doktora yapabildim, profesör olabildim. Bunun başlangıcında annemle babamın da emeği vardı. Çalışmaları, biriktirdikleri para ve kendilerinin bilmediği bir yola duydukları güven.

Türkiye ile Almanya arasındaki İşgücü Anlaşması'nın altmış beşinci yılında arka odamızı düşünüyorum. Orada çalışıp bize yer açan o iki insanı. Babam, verdiği kararın bir gün ne kadar uzağa ulaşacağını bilmeden yola çıkan birçok insandan biriydi.

Kumaşı yeniden baskı ayağının altına koyuyorum.

Emirdağ'da beyaz pamuklu bir örtü vardı. Alnından geri çekmiş, onu öpmüş ve teşekkür etmişim. O zaman söyleyebildiğim yalnızca buydu. Bugün ona ne için teşekkür ettiğimi daha iyi biliyorum.

Köln yakınlarındaki evimde, onun makinesinin başındayım. Yarın yine öğrencilerin karşısına çıkacağım. Anlatacağım, dinleyeceğim; kendi yollarında işlerine yarayacak bir şeyler vermeye çalışacağım.

Şimdiyse pedala usulca basıyorum. İğne hareket etmeye başlıyor. Ve ellerimin altında sağlam bir dikiş oluşuyor.

Her şey için teşekkür ederim, babacığım. Huzur içinde uyu ...